

אבלות וארבע תעניות. וכולן טעונות ברכה חוץ מאבלות וארבע תעניות.

(צא) אמר הכוזרי :

והא באבלות איכא דיין האמת ובארבע תעניות שליח צבור קובע ברכה לעצמו בין גואל לרופא?

(צב) אמר החבר :

דיין האמת היא ברכת ההודאה ועננו היא תפלה.

(צג) אמר הכוזרי :

ניחא באלו, אבל מה תאמר כשאנו מברכין וצונו על מקרא מגלה, לגמור את ההלל, להדליק נר של חנוכה, זה לא צוה? ואל תשיבני במה שתירצו. והיכן צונו? מלא תסור, דזה שייך דוקא בפירוש המצות, כגון לומר שפרי עץ הדר הוא אתרוג ולא דבר אחר, אבל לא שחז"ל יחדשו דין ויקראוהו מצוה ויכריחונו לומר וצונו משום לאו דלא תסור.

(צד) אמר החבר :

דע אדוני המלך כי לא מלבם תקנו חז"ל לומר וצונו במצות דרבנן, אלא בדבר ה' ובמצותו. ולא עוד אלא בכל מה שתקנו וגזרו שתו לבם להתנהג כתורה וכמצוה, והיינו דקאמרי בכמה דוכתי⁴⁴ : כל מאי דתקון רבנן בעין דאורייתא תקון.

(צה) אמר הכוזרי :

הבא ראיה לדברייך והפטר.

(צו) אמר החבר :

בשני פנים יודה וישבח האדם לשי"ת על הטובות שעשה עמו, או על ידי קרבן או על ידי דברים. נח נתן הודאה להקדוש ברוך הוא כשיצא מן התיבה על ידי קרבן שנאמר⁴⁵ : „ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח“. אברם כשאמר לו השי"ת⁴⁶ : „לזרעך אתן את הארץ הזאת“, כתיב „ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו“. ביעקב כתיב⁴⁷ : „ויבא יעקב שלם... ויצב שם מזבח“. ובפירוש אמר לו השי"ת⁴⁸ : „קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפניו עשו אחיך“. והוא אמר לבניו⁴⁹ : „ונקומה ונעלה בית אל ואעשה שם מזבח לאל העונה אותי ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי“. הרי כאן בפירוש שהקרבנות היו לתת שבח והודאה לשי"ת. מצינו גם כן הודאה בדברים, שמלכי צדק אמר⁵⁰ : „וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך“. וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך.

44 ברכות יט, ב. [45 פסחים ל, ב ובמקבילות]. 46 בראשית ה, כ.

47 שם יב, ו. 48 שם לג, יח—כ. [49 שם לה, א]. 50 שם שם, ג.

51 שם יד, כ.

כשכרה יצחק הבאר השלישית קרא שמה רחובות⁵⁵ „ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ". לאה כשילדה את יהודה אמרה⁵⁶ : „הפעם אודה את ה'". ביציאת מצרים⁵⁷ : „אז ישיר משה ובני ישראל". יתרו אמר⁵⁸ : „ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה". דוד ריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות כנראה בספר תהילים. והוא הורנו במזמור קז⁵⁹ , שארבעה צריכין להודות : יורדי הים, הולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא וחבוש בבית האסורים. ומה לי חבוש ומה לי מפרש בים ומה לי מי שנוצל מאויביו המבקשים את נפשו, ומה לי יחיד ומה לי רבים? ועל הכל הקב"ה רוצה ומצווה, שניתן לו שבח והודאה על הטובות שעושה, שנאמר⁶⁰ : „והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". וכתוב⁶¹ : „ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך". וכתוב⁶² : „בסכות תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל וגו'. מכל הפסוקים והמעשים והמצות הללו נראה בבירור שהשי"ת רוצה ומצווה, שנשבח לשמו הגדול על כל הניסים והנפלאות והטובות והחסדים שעשה עמנו. ובכן חייבים אנו להללו בחגים ובמועדים. והיה לנו לתת בפנינו שיר חדש תהלה לאלהינו. אמנם כיון שיש לנו שירות ותשבחות דוד המלך עליו השלום, שאמרן ברוח הקדש, הלא טוב לנו להלל ולשבח להקב"ה בשירים שערבו לפניו יתברך, בין מצד השירים עצמן בין מצד המשורר. ובכן אנו גומרים את ההלל במועדי ה' ומברכין וצונו, לפי שאעפ"י שלא צונו, שנאמר⁶³ : „אלה הדברים" בדוקא, צונו דרך כלל שנודה ונשבח לשמו הגדול והקדוש, וחכמי וגדולי ישראל בחרו להם שירי דוד מהטעם שאמרתי. וכיון שמצות השי"ת היא שישבחו ויודו לשמו, שפיר שייך למימר בהלל וצונו משום⁶⁴ : „יודו לה' חסדו" וגו', אף על פי שאנו קורין ההלל מצוה דרבנן. וכן יש לומר וצונו על מקרא מגלה בלי פקפוק, משום דכיון דקריאתה היינו הלילא, דהיינו זכרון הנס שעשה עמנו להצילנו מיד המן, אף על פי שלא צונו בפרט שנקרא מגלת אסתר, צונו דרך כלל, כמו שהוכחתי, משום „יודו לה' חסדו". וכן יכולין אנו לומר וצונו בנר של חנוכה, כיון שהיא לזכרון נס של פך השמן הטהור שלא היה בו שמן אלא ליום אחד והדליקו בו שמונה ימים. וכן בנר של שבת ויום טוב, דבשבת כתיב⁶⁵ : „קראת לשבת עונג" ואין עונג לישב בחשך כעוללים לא ראו אור. וביום

- 52 שם כו, כב. 53 שם כט, לה. 54 שמות טו, א. 55 שם יח, י.
 56 ברכות נד, ב. 57 שמות יג, ח. 58 דברים ח, י.
 59 ויקרא כג, מב—מג. [60 שמות יט, ו ; מכילתא, פרשת יתרו].
 [61 תהלים קז, ח]. 62 ישעיה נח, יג.

טוב נאמר ⁶³: „ושמחת בחגך“ ואין שמחה בלא אור. נמצא שאף על פי שלא נצטוינו בהדיא להדליק נר של שבת ויום טוב, כיון שנצטוינו על עונג שבת ועל שמחת יום טוב ממילא נצטוינו על כל דבר המענג והמשמח ואין עונג ואין שמחה כאור. מה ששייך ליום טוב שני של גליות הלא הוא מתורץ (בויכוח חמישי), בארבע תעניות ליכא קושיא. ראשונה שעננו ליכא בה וצונו ואינה אלא בקשה ותפלה. ועוד שהשי"ת הסכים על ידם, שנאמר ⁶⁴: „כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים“. בשבעה ימי אבלות ליכא וצונו וכן בחופה ליכא אלא וצונו על העריות. וכן כתובה ושאר ברכות הן ברכות השבת.

(צו) אמר הכוזרי:

⁶⁵איתא בפרק שני דעירובין ⁶⁶, ששלמה תקן עירובין ונטילת ידיים. ובשלמא על נטילת ידיים בין לתפלה בין לאכילה בין אחר פנות הגוף ניחא. וכל בעל שכל יודה לחז"ל במה שאמרו ⁶⁷: „והתקדשתם“, שצריך שגוף כל בן ישראל יהיה נקי להזכיר שמו יתברך. הגדול והקדוש, ושפיר שייך בה וצונו, אבל על העירוב בין של שבת בין של תבשילין ירחיבו פה יאריכו לשון ויאמרו, שחז"ל תלו עצמן באילן גדול, שלא ליתן פתחון פה למכחישים, ואף על פי כן ישאלו איך נברך וצונו וה' לא צוה?

(צח) אמר החבר:

והן לו יהי כדברי המכחישים שזמן הרבה אחר שלמה נתקן העירוב אוכיח ואערכה לפניהם, שבדין ומשפט יכולין אנו לומר וצונו. שהרי כתוב ⁶⁸: „איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה“. הגע עצמך, שאיש ישראל נדר לתת סך קצוב לצדקה או להתענות ביום פלוני, או כיוצא בזה, היה יכול לומר וצונו אחר שקיים נדרו. ואם ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת והיכן צונו? אף אתה תשיב אמריו לו מ„לא יחל דברו“. והנה כל בני ישראל קבלו על נפשם ועל זרעם מימי שלמה המלך עליו השלום או מימי איזה סנהדרין אחריו שלא לצאת בשבת חוץ לעיר אלא אלפים אמה לכל רוח ואם יצטרך אדם לילך לאיזו סבה עד ארבעת אלפים אמה יערב, דהיינו שילך מערב שבת קרוב לסוף אלפים אמה ויניח שם מזון שתי סעודות לרוח שרוצה לילך בו ⁶⁹. וזהו לומר: אני שמתי עירובי לסוף אלפים אמה והוי כאילו שם הוא מקום שביתתי ומשם ואילך יש לי רשות לילך אלפים אמה. ונקרא

63 דברים טו, יד. 64 זכריה ה, יט. 65 כא, ב. 66 עיין ברכות נג, ב.

67 במדבר ל, ג. 68 שולחן ערוך אורח חיים, סימן תח, א.